

**NOGIRONLIGI BO‘LGAN SHAXSLARNING HUQUQ VA
ERKINLIKLARINI TA‘MINLASHNING INSTITUTSIONAL ASOSLARI**

Abdupattaev Hasanboy Abdurahmonovich

Qo‘qon DU Milliy g‘oya va huquq
kafedrasi o‘qituvchisi

Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Ro‘ziboyeva D.

Qo‘qon davlat universiteti

Qo‘qon DU Milliy g‘oya, ma‘naviyat asoslari va
huquq talimi yo‘nalishi
4 kurs bosqich talabasi

***Annotatsiya:** Mazkur tadqiqot nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquq va erkinliklarini ta‘minlashning institutsional asoslarini tahlil qilishga bag‘ishlangan. Unda davlat organlari, nodavlat tashkilotlar va fuqarolik jamiyati institutlarining bu boradagi o‘rni va hamkorlik mexanizmlari yoritiladi. Shuningdek, nogironligi bo‘lgan shaxslar huquqlarini himoya qilishda milliy va xalqaro huquqiy me‘yorlarning ahamiyati, mavjud muammolar hamda ularni bartaraf etish yo‘llari ilmiy asosda ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijasida ushbu sohada institutsional tizim samaradorligini oshirishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.*

Hozirgi kunda global hamjamiyat inson huquqlarini himoya qilish, ijtimoiy adolatni targ‘ib qilish va barcha shaxslarning jamiyat ishlarida teng ishtirokini ta‘minlashga e‘tibor qaratmoqda. Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlarini himoya qilish va ularning jamoat hayotida faol ishtirok etishi, ayniqsa inklyuziv ta‘lim tizimini rivojlantirish orqali global ahamiyatga ega. Nogironligi bo‘lgan shaxslarning ta‘lim olish huquqi asosiy inson huquqini tashkil etadi. Ushbu huquqni amalga oshirish shaxslarga bilim olish, ijtimoiy rollarini belgilash, kasb

egallash, mustaqil hayot kechirish va o'z individualligini ifoda etish imkonini beradi. Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari va inklyuziv ta'lim milliy va xalqaro miqyosda katta e'tiborni tortadigan muhim ijtimoiy-siyosiy masalalarni ifodalaydi. Jamiyatdagi barcha shaxslar uchun teng huquqlar va imkoniyatlardan keng foydalanish inson huquqlari tamoyillari bilan uzviy bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan, nogironligi bo'lgan shaxslarning ta'lim olish imkoniyatlarini huquqiy himoya qilish va kengaytirish inson farovonligiga ham, davlat va jamiyatning ijtimoiy barqarorligiga ham hissa qo'shadigan muhim elementlardir

Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari inson huquqlari tizimining asosiy tarkibiy qismi bo'lib, ularning jamiyatda to'liq va samarali ishtirokini, kamsitishdan himoya qilinishini va teng imkoniyatlarni ta'minlashni kafolatlaydi. Bu mavzu inson, ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy jihatlarni qamrab oladi. Hozirgi kunda xalqaro hamjamiyat bir nechta xalqaro hujjatlar bilan qo'llab-quvvatlanadigan nogironlarning huquqlarini himoya qilishning muhimligini tan oladi. Shu bilan birga, har bir davlatning ichki huquqiy bazasi ushbu huquqlarni himoya qilish va amalga oshirish uchun mo'ljallangan¹. Xalqaro huquqiy tizimdan boshlang. BMT tomonidan ratifikatsiya qilingan Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari va erkinliklarini kengaytirishning asosiy huquqiy asosidir. Ushbu Konventsiya ta'lim, sog'liqni saqlash, bandlik, madaniy ishtirok va siyosiy ishtirok huquqlarini o'z ichiga olgan barcha muhim inson huquqlarini tan oladi. Konventsiyaning ratifikatsiyasi nogironligi bo'lgan shaxslarning jamiyat bo'ylab teng huquqlarga ega bo'lishini kafolatlash uchun global standartlarni yaratdi. Konventsiya nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari bo'yicha inklyuziv

¹ Aripov, O. Inklyuziv ta'lim jarayonida pedagogik yondashuvlar. "Fan va ta'lim", Toshkent, 2019. – 242 b. SJIF:5.219

tamoyillarni ta'kidlaydi, kamsitishdan himoya qiladi va shaxsiy avtonomiya va qadr-qimmatga bo'lgan huquqni tasdiqlaydi. Ushbu hujjat davlatlarga nogironligi bo'lgan shaxslar uchun barcha huquqiy va ijtimoiy sharoitlarni yaratishni buyuradi.

Bundan tashqari, BMTning Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi va Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt kabi asosiy inson huquqlari shartnomalari nogironlarning huquqlarini himoya qilish uchun asos yaratadi. Ushbu hujjatlar har bir shaxsning tengligi, qadr-qimmati va erkinligini ta'minlaydi, shu bilan birga kamsitishga qarshi turish tushunchasini ham joriy etadi. Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt nogironlar uchun ijtimoiy himoya va ta'lim olish huquqini kafolatlaydi. Ushbu hujjatlar nogironlarning jamiyatda har tomonlama ishtirokini kafolatlash, ularni cheklovlardan himoya qilish va xalqaro miqyosda teng imkoniyatlarni yaratish masalalarini tartibga soladi. Xalqaro huquqiy standartlar bilan birgalikda milliy huquqiy tizimlar nogironlarning huquqlarini himoya qilishga sezilarli hissa qo'shadi. Har bir davlat o'z konstitutsiyasida inson huquqlari va erkinliklarini mustahkamlaydi, nogironlarning huquqlarini qamrab oladi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi barcha fuqarolarning, shu jumladan nogironlarning huquqlarining tengligi, inson qadr-qimmati va mustaqilligini ta'minlaydi. Konstitutsiya nogironlarning ijtimoiy himoyasini tartibga soladi, ularning martaba va ta'lim istiqbollari yaxshilaydi. Milliy qonunchilik, xususan, "Nogironlarning huquqlari to'g'risida"gi qonun ushbu huquqlarni belgilaydi va ularni amaliy amalga oshirish vositalarini belgilaydi. Ushbu qonunchilik nogironlarning jamiyatda har tomonlama ishtirokini kafolatlash, ularga nisbatan noto'g'ri qarashlarni kamaytirish va ularning hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan.

Milliy huquqiy standartlar nogironlar uchun ijtimoiy himoya tizimini, shuningdek, ularning ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport sohalariga jalb qilinishini tartibga soladi. Bunga misollar sifatida nogironlar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim dasturlari, o'zgartirilgan ish imkoniyatlari va transport tizimida qulay sharoitlarni yaratish kiradi. Bu nogironligi bo'lgan shaxslarga jamiyatda teng huquqli fuqarolar sifatida ishtirok etish imkonini beradi. Nogironlarning huquqlarini himoya qiluvchi davlat organlari va nodavlat tashkilotlari ham muhim ahamiyatga ega. Ular nogironlarga huquqiy yordam ko'rsatish, shikoyatlarni ko'rib chiqish va himoya qilish ishlarini olib borish orqali yordam beradi va ularning huquqlarini himoya qiladi. Global hamkorlik va tajriba almashish nogironlarning huquqlarini himoya qilishda juda muhimdir. Ko'plab davlatlar va xalqaro tashkilotlar nogironlarning huquqlarini himoya qilish va ularning jamiyatga integratsiyalashuvini osonlashtirish uchun turli tashabbuslarni amalga oshirmoqda. Ushbu tashabbuslar nogironlar uchun ijtimoiy va iqtisodiy imkoniyatlarni yaratishga, ularning huquqiy savodxonligini oshirishga va jamiyat xabardorligini oshirishga qaratilgan. Inson huquqlari, tenglik va adolat tushunchalari nogironlarning huquqlarini himoya qilish uchun juda muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullayeva, M. Maxsus pedagogika asoslari. "O'qituvchi" nashriyoti, Toshkent, 2018. – 276 b.
2. Alimova, D. Inson huquqlari: umumiy tushuncha va rivojlanish bosqichlari. "Adolat", Toshkent, 2020. – 198 b.

